

Slaget på Reden

En havnerundfart om Danmarks sidste store søslag

Varighed: 1½ time

Målgruppe: Melletrin og Udskoling

Kort beskrivelse

En kanalrundfart med fokus på Slaget på Reden den 2. april 1801. Forløbet dækker optakten til konflikten, Danmarks forberedelse og selve slagets forløb, der beskrives fra turens stop på Tre Kroner med udsigt over Kongedybet. Efter selve slaget fulgte en længere fredsforhandling, der fik betydning for Danmarks videre skæbne i Napoleonskrigen og forløbet fungerer således som en fængende og faglig introduktion til "Københavns Bombardement", som indgår i folkeskolens historiekanon.

Elevernes udbytte

Eleverne får kendskab til begreber som nationalisme og nationalidentitet. Dertil bruges den levende og mytefyldte historie til at belyse Danmarks selvforståelse som søfartsnation og kan bruges som introduktion til Københavns Bombardement, men også til forløb om Guldalderen eller som et sammenligningspunkt med historiekanonpunktet: Stormen på Dybbøl 1864 i forhold til, hvordan nederlag huskes og bruges i dansk selvforståelse.

Herunder følger information til læreren – hhv. om opbygning af sejlturen og forslag til videre undervisning og opgaver tænkt som hjælp til læreren.

Opbygning:

Sejler fra Ved Stranden ud til Holmen og bag om.

Situationen sættes op med den florissante handelsperiode som baggrund for konflikten. Dansk neutralitetspolitik kontra engelsk behov for kontrol med kommunikation og handel på havet. Statens støtte til købmændenes politik og hvorfor. Det væbnede neutralitetsforbund. Den engelske flåde sætter ud mod København, og vi er nu nødt til at forberede et forsvar.

Bag om Holmen og op til Sixtus.

Københavns forsvar anno 1801: manglen på tidssvarende kystbefæstning og økonomien i udrustningen af flåden til kamp. Olfert Fishers defensive plan og kampen mod tiden i forhold til skibe og mandskab. Den fremskudte linjes fordele og ulemper, og hvilke skibe der benyttes (primært de ældste og mest ubrugelige skrog benyttes). Skibenes udrustning alene med kanoner, men uden rigning, og deres udlæggelse i Kongedybet helt frem til 1. april 1801.

Fra Sixtus til Tre Kroner.

Den engelske flådestyrke og ledelse gennemgås. Her lægges vægt på den engelske styrkes overordnede opgave i forhold til neutralitetsforbundet, og hvorfor Hyde Parker og Nelson er valgt til opgaven. Den engelske flådes mandskab sættes i forhold til det danske forsvar og

englændernes forventninger til kampen. Nelson fremlægges i karakter og hidtidige bedrifter og dets betydning for den danske regerings videre fokus. Den engelske flåde ankommer til Helsingør, og Kronborg skyder forgæves. Flåden lægger op ved Vedbæk, og Nelson tager halvdelen af flåden ned for at møde den danske flåde.

Vi går i land på Trekroner.

Fra Trekroner gennemgås selve slaget med udsigten over Kongedybet. Nelsons plan og de geografiske forhold med manglende søkort, som fordel for danskernes forsvar. Nelsons plan slår fejl og en nødplan iværksættes, hvilket gør Nelsons opgave sværere. Kampen gennemgås med de ikoniske kampe i fokus med Willemoes, Olfert Fischer, Nelson mv. Grundlaget for senere myter og faktiske kampforhold. Nelson sætter kikkerten for det blinde øje og sender nu sit ultimatum under hvidt flag til den danske regering.

Vi sejler fra Trekroner til Kuppet (den lille havfrue)

Vi følger Nelsons ultimatum; dets modtagelse hos kronprinsen og flådens stilling i forhold til englænderne. Danmark overgiver sig, og myten skabes omkring det faktum, at Nelsons hvide flag IKKE er en overgivelse, men en nådesvisning.

Fra Kuppet sejles til Amalienborg.

Her gennemgås fredsforhandlingerne mellem Nelson og den danske regering. De private samtaler mellem Nelson og Kronprinsen. Willemoes-myten og heltestatus. Den endelige fredsslutning og betydningen for den videre danske politik.

Fra Amalienborg til Ved Stranden via Frederiksholms Kanal.

Perspektiv: Den videre konflikt med bombardementet i 1807. Myten om Slaget i Kongedybet som grundstenen i dansk selvforståelse som flådenation og grund til national stolthed trods nederlaget.

Videre arbejde:

National selvforståelse:

Sammenlign Slaget på Reden med Slaget ved Dybbøl og/eller 9. april 1940

Alle tre er reelle nederlag, men 1801 huskes oftest som en stolt stund, imens de andre er nærmest traumatiske og skamfulde. Hvad betyder det for eftermæglet og selvscenesættelsen.

Fjendebilleder:

Efter Englandskrigene opstod en generel antiengelsk stemning. Engelske søfolk oplevede især igennem 1800-tallet at blive udsat for overgreb og mistanke. Man snakkede om "Den tyvagtige englænder" helt op til 2. verdenskrig. Især bombardementet i 1807 resulterede i, at man murede tomme granater ind i de genopførte huse med årstallet 1807 påmalet, som en erindring til efterfølgende slægter. Aldrig skulle det glemmes, hvad de feje englændere havde gjort.

Sammenlign dette med fjendebilledet og folkestemningen efter 1864 eller 2. Verdenskrig.

Hvorfor huskes englænderen ikke længere som tyvagtig, når mange danskere stadigvæk lægger tyskerne 2. verdenskrig til last?

Københavns bombardement:

Forløbet kan fungere som en glimrende introduktion til et længere forløb om Københavns bombardement og Flådens Ran.

Guldalderen

Forløbet kan også bruges til at introducere romantikken og nationalismen i Danmark. Således kan man arbejde videre med Guldalderen og Det Slesvigske Spørgsmål.

Introduktion

I 1720 afsluttede Danmark den sidste af det vi i dag kender som svenskekrigene. Krigen havde varet i 11 år for Danmarks vedkommende, men selvom Danmark var på sejrherrenes side, fik Danmark ikke Skåne, som var blevet tabt i 1660, tilbage.

Stormagterne delte Sveriges besiddelser imellem sig og efterlod Rusland som den afgørende stormagt i Østersøen. Danmark besluttede derfor ikke længere at tage aktiv del i den europæiske storpolitik og erklærede sig neutrale, hvilket betød at Danmark ikke ville tage parti, hvis en anden europæisk stormagt kom i krig.

Det blev indledningen til en 80 år lang fredsperiode - den længste i Danmarks historie. Danmark udbyggede sit rige med kolonier og handlede på tværs af krigsførende magter. For selvom der var fred i Danmark, så var resten af Europa i næsten konstant krig hele perioden. Især England og Frankrig havde mange sammenstød om deres kolonier i Indien og Nordamerika.

Englænderne havde den største flåde, og den brugte de til at blokere franske havne, når krigen kom. Alle franske skibe blev låst i deres havne, og hvis de alligevel prøvede at sejle ud, blev de oftest indfanget af de engelske skibe, der krydsede på sejlruterne.

De eneste, som frit kunne sejle varer til Frankrig, var de neutrale lande heriblandt Danmark. Englænderne var tvunget til at acceptere dette, da de ellers ville komme i krig med langt flere lande end selv de ville kunne magte. Til gengæld lavede englænderne en række regler for hvad der var tilladt for neutrale lande at handle med. Primært gjaldt reglen, at neutrale lande ikke måtte sælge våben og krigsmateriel til krigsførende magter. Altså måtte Danmark ikke sælge kanoner, krudt eller geværer til franskmændene. Ligeledes var jern, bronze, svovl og salpeter heller ikke varer, som englænderne ønskede at franskmændene kunne få udefra, da dette var råmaterialer, man kunne lave kanoner og krudt af.

Derfor holdt de fleste neutrale lande sig til at handle med føde- og luksusvarer. Det kunne englænderne ikke betragte som krigsmateriel, og det tog stærkt på særligt Frankrigs økonomi at skulle købe dette af de neutrale lande, i stedet for at hente det hjem via deres egne kolonier. Frankrig fandt imidlertid på en løsning. I stedet for at købe varerne direkte af de neutrale lande, så lejede franskmændene simpelthen neutrale skibe til at sejle deres varer igennem de

engelske blokader. Danske købmænd fik således penge for at lade deres skibe sejle til franske kolonier; hente de dyre luksusvarer og bringe dem tilbage til Frankrig. I starten var det kun de dyre luksusvarer, som franskmændene fik sejlet hjem. De kunne sælges videre til andre europæiske lande og dermed skaffe penge til de dyre krige. (Der var stadigvæk et overskud, når de danske købmænd havde fået deres betaling for at sejle varerne). Således tjente både Danmark og Frankrig gode penge på dette system, men England lurede snart, hvad der foregik og blev meget vrede. Danmark fik straks at vide, at dette var et brud på neutralitetens regler, hvilket det også var.

De danske købmænd tjente dog så godt på affæren, at de blev ved med at tage imod franskmændenes penge - også da Frankrig begyndte at hente våben og krudt hjem via danske skibe - et direkte brud med reglerne for, hvad neutrale lande måtte handle med. De danske købmænd holdt på, at de jo ikke solgte varer til Frankrig, men alene "lejede" skibe ud til dem. Hvad franskmændene så sejlede med de "lejede" skibe, kunne Danmark ikke stå på mål for.

I den første tid kunne England alene nedlægge protest over for den danske metode, men de var så pressede i deres krige, at de ikke havde råd til flere fjender. Deres store problem var at krigene med Frankrig også indebar krige i Nordamerika og Indien, hvilket betød at deres flåde var spredt over hele kloden og ikke kunne gøre noget ved de danske skibe. Danmark fik lov til at handle med franskmændene, næsten uden engelsk indblanding.

I 1792 startede så Revolutionskrigene mellem Frankrig og flere europæiske magter inklusiv England. Danmark erklærede atter neutralitet, og genoptog uden skrupler den gamle aftale med franskmændene. Englænderne var imidlertid i en bedre situation denne gang, da deres flåde kunne fokusere på Atlanterhavet og Middelhavet. Frankrigs krig handlede om deres grænser i Europa, og derfor var der ikke krig i Indien og Nordamerika.

Det betød at englænderne nu kunne sætte hårdt ind imod de neutrale lande, som ikke overholdt reglerne for neutrale handelsvarer. Englænderne varslede, at de nu ville standse og undersøge neutrale skibe som sejlede til og fra franske havne. Hvis der blev fundet "kontrabande", altså ikke godkendte varer, i lasten så blev hele lasten konfiskeret som krigsbytte.

Nu var det Danmarks tur til at protestere, hvilket også andre neutrale lande gjorde, men England holdt på, at det var deres ret og at nationer, som handlede efter reglerne, jo ikke havde noget at frygte. Problemet var, at englænderne konstant ændrede deres liste over, hvad der var krigskontrabande og begyndte at regne mad og salt som en del af dette.

Danmark havde en klog udenrigsminister, Andreas Bernstorff, som godt kunne se, at Danmark ikke kunne stille noget op imod de engelske krav uden at det ville betyde krig mod England. De danske købmænd var dog kede af den tabte profit og nogle enkelte kastede sig alligevel ind i spillet, da de engelske regler betød at franskmændene var villige til at betale tårnhøje priser for de danske skibe. Det neutrale flag sejlede atter med franske varer og flere blev nu opbragt og konfiskeret af den engelske flåde. De danske købmænd protesterede til regeringen og krævede den danske flådes beskyttelse. Dette blev afvist af Andreas Bernstorff, men han døde i 1795 og blev efterfulgt af sin søn, Christian, som var ung og mere dristig end sin far, og her kunne købmændene bedre finde forståelse for deres sag.

Det var reelt Christian 7., som var konge af Danmark i 1795, men han var sindssyg og landet blev derfor varetaget af hans søn, kronprins Frederik i samråd med landets ministre. Andreas

Bernstorff, som netop var død, var den sidste af de gamle ministre, der havde rådet kronprinsen til forsigtighed over for englænderne. Nu havde kronprins Frederik kun unge folk omkring sig, og de mente alle, at England var for pressede i krigen mod Frankrig, til at de ville turde at gennemsege de danske handelsskibe, hvis danske krigsskibe eskorterede dem igennem de engelske blokader. Det kaldes også konvojsejlad.

Danskerne spillede højt spil og udrustede nu flådens skibe med kanoner og mandskab, der skulle sejle på de danske handelsruter over Atlanten og sydpå mod Afrikas sydspids og videre til Indien. De havde klare ufravigelige ordrer om at besvare ethvert engelsk forsøg på at gennemgå handelsskibenes lastrum med kanonskud.

Englænderne var imidlertid fokuseret på, at den franske økonomi skulle bremses og netop blokaderne opretholdes, hvis krigen skulle vindes, og derfor blev de danske konvojer standset af de engelske krigsskibe for at blive gennemgået for krigskontrabande. De danske krigsskibe åbnede ild, men blev nedkæmpet, og handelsskibene blev konfiskeret som krigsbytte, hvilket blev en dyr fornøjelse for de københavnske købmænd. Det blev dog ikke disse angreb som udløste krigen, men de drev Danmark ind i et forbund, som gjorde.

Rusland havde været Danmarks naturlige allierede mod arvefjenden Sverige, men nu hvor Sverige var reduceret til en tredjerangsmagt på linje med Danmark, var Rusland blevet en stormagt, som Danmark forsøgte at holde på sin gode side, af frygt for at de ellers ville støtte Sverige. Rusland havde holdt sig neutralt i forhold til krigen mod Frankrig og havde også haft sine problemer med de engelske blokader. Rusland så sig selv som den naturlige leder af de neutrale magter i krigen og oprettede derfor "Det væbnede neutralitetsforbund", som skulle vise England en samlet front imod deres definition af, hvad neutrale lande måtte sejle med af varer. Danmark tøvede først med at melde sig, men da Sverige og Preussen sagde ja, turde Danmark ikke at stå udenfor. England så med bekymring på det nye forbund af Østersøstater, men valgte at se tiden an og fokusere på Frankrig.

Men nu skete der noget, som med ét ændrede hele krigens forløb.

Englænderne erobrede Malta, som Frankrig havde taget fra Malteserordenen i 1798.

Malteserordenen var den sidste ridderorden tilbage fra korstogstiden og medlemmerne kom fra mange forskellige europæiske lande. Da ordenen blev hjemløs, tog den russiske zar dem under sine vinger, og han fik rang af stormester i ordenen.

Nu havde englænderne erobret øen fra franskmændene, og zaren forventede derfor, at Malteserordenen fik deres ø tilbage, men det fik de ikke. Zaren blev rasende og lukkede alle sine havne for engelske skibe og med ét var neutralitetsforbundet slet ikke så neutralt.

Så længe forbundet VAR neutralt, havde det kun bekymret englænderne, da de hentede det meste af tømmeret og andet materiel til deres skibe i det vi i dag kender som Estland, hvilket betød at adgangen til Østersøen var af største nødvendighed. Det der bekymrede England var, at de samlede østersøstater kunne blokere adgangen og dermed true de engelske forsyninger. Det var nu blevet en realitet med lukningen af de russiske havne.

Englænderne slog alarm, og en formel krigserklæring blev sendt til alle forbundets medlemmer inklusive Danmark. Det skete sidst på året i 1800, og man kunne derfor forvente en engelsk

flåde ville dukke op i Østersøen i foråret 1801. Danmark fik besked fra Rusland om, at alle medlemmerne i forbundet skulle udruste deres flåder til krig. Danmark var så uheldig at stå først på den engelske liste, da den danske flåde lå i København som var tættest på, når englænderne sejlede ned i Østersøen. Danmark ville helst bare have bøjet sig og overgivet sig til englænderne uden kamp, men det ville udløse Ruslands vrede og måske resultere i russisk støtte til Sverige, hvilket kunne blive skæbnesvangert. Danmark havde således ikke andet valg, end at kæmpe mod verdens stærkeste sømagt.

Moralen: Du skal ikke spise kirsebær med de store drenge, for så får du bare stenene i øjnene.